

Bilten o tranzicionoj pravdi

Beograd, decembar 2007

Iskustvo Perua: Intervju sa Franciscom Soberonom

Peru je u periodu od maja 1980. godine do novembra 2000. godine prošao kroz period koji je Komisija za istinu i pomirenje (CVR) opisala kao najnasilniji period u istoriji Perua kao republike. U tom periodu se vodio oružani sukob između tri strane, Komunističke partije Perua, poznatije kao Svetleća staza, Revolucionarnog pokreta Tupac Amaru (MRTA), obavestajne službe i vojske. Ovih dvadeset godina istorije Perua obeležila su sistematska kršenja ljudskih prava i međunarodnog prava. Nasilje je okončano 2000. godine, nakon kraha režima bivšeg predsednika Fujimorija zbog optužbi za korupciju.

Francisco Soberon je osnivač Udruženja za ljudska prava (Asociación Pro Decheros Humanos - APRODEH), i trenutno direktor programa organizacije APRODEH. U periodu od 2002. do 2006. godine bio je izvršni sekretar Nacionalnog koordinacionog tela za ljudska prava, koje čine 63 peruanske nevladine organizacije za zaštitu ljudskih prava. Bio je potpredsednik Međunarodne federacije za ljudska prava (FIGH) od 1997. do 2001. godine. Član je nekoliko odbora, uključujući odbor direktora Međunarodne koalicije NVO za Međunarodni krivični sud, u kome je od 1998. godine do danas. Njegov rad i doprinos razvoju ljudskih prava priznat je i u knjizi Kerry Kennedy "50 svetskih boraca za ljudska prava".

Francisco Soberon je u periodu od 12-15. decembra bio gost FHP-a i učestvovao je na seminaru *Reparacije – pravna i moralna obaveza države prema žrtvama*, koji je FHP organizovao 14. decembra u Beogradu, u saradnji sa Međunarodnim centrom za tranzicionu pravdu iz Njujorka uz finansijsku podršku Švedskog helsinskog komiteta za ljudska prava.

FHP: Peru je prošao kroz dvadeset godina unutrašnjeg oružanog sukoba u periodu između 1980. i 2000. godine u kojem je bilo 70.000 žrtava svih zločina, uključujući prinudne nestanke, protivpravna zatvaranja, torturu, seksualno zlostavljanje i protivpravna ubistva. Koji su

mehanizmi tranzicione pravde primenjeni prilikom rešavanja ovog problema?

FS: Voleo bih da kažem da je u pogledu istine i pamćenja, koje ja želim međusobno da povežem, veliki korak predstavljalo osnivanje komisije za istinu i njen izveštaj jer je time utvrđena najmanje jedna važna stavka, a to je da su zločine protiv čovečnosti i sistematska kršenja ljudskih prava počinile i oružane snage preko državnih organa, a ne samo Svetleća staza kako je to Fujimori tvrdio dok je bio na vlasti. Tačno je da je Svetleća staza bila odgovorna za veliki broj žrtava, ali je Fujimori pokušao da predstavi kako vojska u dvadeset godina unutrašnjeg oružanog sukoba nije činila sistematska kršenja ljudskih prava, već samo pojedinačne slučajeve kršenja ljudskih prava.

Do sada oružane snage nisu htele da prihvate naše tvrdnje, iako su one utvrđene u izveštaju Komisije za istinu, i ne samo u izveštaju već je i Interamerička komisija za ljudska prava, prilikom procenjivanja slučajeva nestanaka i perioda političkog nasilja, utvrdila da je postojao šabloni po kojima su se nestanci dešavali. Dakle, to je prvi važan doprinos izveštaja koji je sastavila komisija za istinu. A, naravno, istorija ne prestaje sa komisijom za istinu. Još uvek se prikupljaju

novi podaci u različitim regijama, posebno u planinskim krajevima Perua. U periodu od dve godine svoga rada, komisija za istinu je sakupila određenu dokumentaciju, ali nije mogla sve da istraži. Ona je koristila dokumentaciju, koju su nevladine organizacije prikupljale u periodu od dvadeset godina pre osnivanja komisije, neke druge zvanične dokumente pribavljene od tužioca, ombudsmana, ali nažalost ne i od vojske. Vojska ne daje puno podataka, bar to nije činila do sada. Dakle, istina predstavlja jedan od važnih stubova ovog procesa.

FHP: A u pogledu pravde?

FS: U prvih dvadeset godina pre rušenja Fujimorijevog režima, pravosuđe je bilo pod uticajem, ili kontrolom, političara. Ljudima koji su radili u pravosuđu je rečeno da ne sprovode istrage, ili ako ih sprovode, da sprovode delimične istrage, koje ne bi dovele do podizanja optužnica. Malo je bilo slučajeva koji su se pojavili pred sudom. Neki slučajevi su završavali pred vojnim sudovima, koji su predstavljali mehanizam nekažnjivosti u korist vojske. Bilo je nemoguće ostvariti pravdu u periodu od tih dvadeset godina. Zato smo se odlučili da koristimo međunarodne mehanizme i, srećom, mi u svom regionu imamo interamerički sistem za zaštitu ljudskih prava – komisiju i sud. Peru je, zapravo, komisiji predao više prijava nego bilo koja druga zemlja u Latinskoj Americi (156), i u slučaju Perua je doneto najviše sudskih odluka za kršenja ljudskih prava. Ono što je bitno jeste da su odluke u ovom broju slučajeva koji su dospeli pred Interamerički sud utvrdile odgovornost države. Iako su ove odluke i izveštaji komisije samo preporuke državi, pretpostavlja se da država treba da učini značajan napor da ih realizuje.

FHP: Koji je od slučajeva, koji su došli pred Interamerički sud, imao najveći uticaj?

FS: Postoji jedan veliki slučaj, Barrios Altos slučaj, koji se tiče masakra počinjenog nad petnaest ljudi u Limi.¹ Na osnovu ovog slučaja je, po prvi put u istoriji, Interamerički sud utvrdio da zakoni o amnestiji koje su doneli Fujimori i Montesinos 1995. godine nemaju pravno dejstvo. Dakle, trebalo je poništiti sve amnestije koje su pružene. I sada imamo priliku da

¹ Barrios Altos masakr se dogodio 3. novembra 1991. u Barrios Altos naselju u Limi, Peru. Petnaest osoba, uključujući i jedno osmogodišnje dete, je ubijeno, dok su još četiri osobe ranjene od strane napadača za koje se kasnije utvrdilo da su članovi Colina grupe, streljačkog odreda sastavljenog od pripadnika peruanskih oružanih snaga.

opet otvorimo istrage u slučajevima koji su se dogodili u prošlosti. Dakle, možemo reći da je komisija za istinu, u pogledu pravde, počela da radi na pružanju podrške i pomoći tužilaštvu i pravosuđu u sprovođenju istraga. Zbog toga je naša komisija za istinu povezana sa pravosuđem. Komisija je predstavila tužiocu najmanje 48 izveštaja koji su zahtevali sprovođenje istrage. Ne radi se o velikom broju slučajeva, ali je reč o prvoj komisiji za istinu koja je uspela da podnese zahteve za ostvarenje pravde.

FHP: Pa, da li je bar u nekom smislu pravda ostvarena?

FS: Došlo je do određenog napretka. Nacionalni sudovi su doneli neke presude. Kasni se u rešavanju određenih slučajeva i po dve tri godine. U šest predmeta su donete prvostepene presude, a u jednom predmetu je doneta odluka Vrhovnog suda. Ne možemo da kažemo da je to ogroman napredak, ali bar možemo reći da ima izvesnog napretka. Nadamo se da bi u narednim mesecima mogli da se pozitivno okončaju još neki slučajevi. Među svim ovim slučajevima tu su velika suđenja Fujimoriju i generalu obaveštajne službe Montesinosu. Određeni pukovnici i generali se takođe nalaze u pritvoru i čekaju suđenja zbog navodne umešanosti u zločine, između ostalog u Barrios Altos slučaj.

FHP: Da li je izvršena reforma sudova pred kojima se vode ovi slučajevi? Tačnije, da li još uvek ima sudija postavljenih za vreme Fujimorijevog režima, koji nisu razrešeni sa funkcija?

FS: Nekoliko njih je razrešeno sa funkcije zbog umešanosti u korupciju – sudije Vrhovnog suda i bivši javni tužilac se nalaze u zatvoru. Dakle, bilo je izvesnih promena. Međutim, jedan od neuspeha u Peru i Južnoj Americi leži u činjenici da pravni fakulteti ne pružaju obrazovanje o međunarodnom pravu – bilo ljudskim pravima ili humanitarnom pravu. A to je nešto što predstavlja problem prilikom imenovanja advokata. Mi, koji se bavimo zaštitom ljudskih prava, smo učinili napor da obezbedimo obuku o ovim instrumentima, učeći o rešenjima iz drugih zakonodavstva u Latinskoj Americi i svetu, od MKTJ, do slučajeva u Argentini i Čileu, i drugih. Odluke Interameričkog suda su dosta pomogle mojoj organizaciji, APRODEH, i Nacionalnoj koordinaciji za ljudska prava, da izvršimo pritisak na sudije i tužioce da primenjuju međunarodno pravo. Nadamo se da će akademije i pravni fakulteti od sad uključiti i ove oblasti u obrazovanje budućih pravnika.

FHP: Malopre ste pomenuli zakon o amnestiji i pristrasne vojne sudove. Da li oni i dalje predstavljaju instrumente nekažnjivosti?

FS: Sada ima tužilaca i advokata koji prihvataju odluke Vrhovnog suda i Ustavnog suda koji su odbili primenu zakona o amnestiji, a u nekim slučajevima su ukinuli i zabranu ponovnog suđenja – u slučajevima vojnog osoblja kojima su sudili pristrasni vojni sudovi. Optuženi i dalje pokušavaju da ove činjenice iskoriste u svoju odbranu. Ali kod nas se donosi sve više odluka kojima se ovakve stvari onemogućavaju.

FHP: Koja je uloga civilnog društva u procesu tranzicione pravde u Peruu po pitanju pravde, ili istine i pamćenja?

FS: Osnivanje Komisije za istinu je postalo moguće 1998. godine kada smo mogli da predvidimo kraj Fujimorijevog diktatorskog režima. Tada je naša koalicija organizacija za ljudska prava počela da razmišlja o tome da se sve više ostvaruju politički uslovi za osnivanje komisije za istinu. I od tog trenutka smo krenuli u upoznavanje javnog mnjenja sa značajem ovakve vrste procesa, koji bi trebalo da pokrene mehanizme za pravdu, istinu, reparacije i institucionalne reforme. Od samog početka nismo posmatrali komisiju za istinu kao entitet čijim prestankom delovanja prestaje i ceo proces. Ona predstavlja samo sredstvo kojim se promovisu ostali važni stubovi procesa tranzicione pravde. Tako smo, dakle, mi počeli da radimo. Počeli smo da sarađujemo sa ICTJ 2000. godine. Oni su nas u Limi, na radionicama u koje su bili uključeni pripadnici civilnog društva i državni zvaničnici, jer se sve dešavalo u vreme prve tranzicione vlade, upoznali sa iskustvima Južne Afrike, Čilea, Argentine, Gvatemale i El Salvadora. Tako smo mi shvatili da je postalo moguće osnovati komisiju za istinu. Kasnije smo razgovarali o tome kakav mandat bi takva komisija trebalo da ima. Zahvaljujući iskustvu sa kojim nas je upoznao ICTJ, dobili smo priliku da učimo od drugih i odredimo stvari koje bi se mogle unaprediti. Smatram da svaka komisija za istinu i svaki proces utvrđivanja istine ima svoje specifičnosti, ali mi moramo da učimo iz iskustva prethodnih komisija. Mandat naše komisije za istinu nije bio savršen, ali je obuhvatao većinu značajnih događaja koji su se dogodili u periodu koji smo mi istraživali, u pogledu činjenice da su istraživani zločini koje je počinila i Svetleća staza, ali i oružane snage, te da nisu istraživani samo nestanci, već i svi ostali zločini poput protivpravnih zatvaranja, torture, masakara, a Komisija se u okviru svog mandata trudila i da ustanovi uzroke političkog nasilja.

FHP: Mislite li da je komisija imala preširok mandat?

FS: Njen mandat je morao da bude širok kako bi obuhvatio sve vrste počinjenih zločina. Na primer, prva komisija za istinu u Čileu je bila nadležna isključivo za slučajeve nestanaka. A najčešći zločin počinjen u Čileu je bila tortura. Više od 3.000 ljudi je nestalo, ali je, takođe, 28.000 ljudi bilo podvrgnuto torturi, tako da su oni kasnije morali da osnuju novu komisiju za istinu – pre dve godine, čiji bi zadatak bio da istraži slučajeve u kojima je počinjena tortura.

FHP: Dolazeća vlada predsednika Alejandro Toledo u Peruu je insistirala da komisija ne bude isključivo komisija za istinu, već da bude komisija za istinu i pomirenje. S obzirom da je opšte poznato da pomirenje predstavlja veoma kontraverzan pojam, da li je komisija uspela da unese pomirenje u društvo?

FS: Postoji verovanje da se sa utvrđivanja istine neposredno prelazi na pomirenje. A ja verujem da je jedina mogućnost da se otpočne jedan takav proces, odnosno, kako ja više volim da kažem, ponovno zbližavanje društva, države, žrtava i počinilaca, da se ne samo utvrdi istina, već i da se zadovolji pravda i na neki način garantuje neponavljanje zločina, kao i da se realizuju programi reparacija. Tek nakon toga možemo da počnemo da razmišljamo o nekoj vrsti pomirenja.

FHP: A gde se peruansko društvo trenutno nalazi u tom procesu?

FS: Tek smo počeli. Teško je govoriti o bilo kakvom pomirenju kada se nalazimo tek na početku. I dalje postoje značajne tenzije jer postoje ljudi koji i dalje ne žele da priznaju da su u nekim slučajevima i pripadnici Svetleće staze bili žrtve. Nestajali su i pripadnici Svetleće staze; bili su podvrgavani torturi; ubijani su po kratkom postupku. Žrtve zločina koje su počinili pripadnici Svetleće staze smatraju da su zločini počinjeni nad pripadnicima Svetleće staze prihvatljivi i smatraju da su oružane snage ove zločine počinile u ime demokratije. To je još uvek kontraverza.

FHP: Kako peruansko društvo, u tom kontekstu, gleda na suđenje Fujimoriju?

FS: Bar većina Peruanaca, između 65 i 70 procenata, smatra da je izveštaj komisije za istinu važan, da je važna pravda, te da je suđenje Fujimoriju takođe važno. Znam da Fujimori i dalje uživa podršku određenog procenta stanovništva, ali to nije više od 10 do 15 odsto ukupnog stanovništva. Nadam se da će se sada, kada se Fujimori suočava sa optužbama za korupciju i kršenje ljudskih prava, njegove pristalice osvestiti. Verujem da se kod građana mora izgraditi zajednički standard prema kojem će demokratija i ljudska prava biti povezani pojmovi.

Fond za humanitarno pravo
dokumentovanje i pamćenje

Humanitarian Law Center
Documentation and Memory

67 Makenzijeva, 11 110 Beograd, Srbija | 67 Makenzijeva, 11 110 Belgrade, Serbia

Tel/Fax: +381 11 3444 313 +381 11 3444 314
Email: office@hlc-rdc.org • Home Page: <http://www.hlc-rdc.org>